

RĂSPUNDEREA JURIDICĂ LEGĂTURA DE CAUZALITATE ÎNTRE FAPTA ILICITĂ ȘI AUTOR

Varvara Licuța COMAN
Universitatea „Danubius” din Galați

Abstract: *Juridical responsibility represents the vital element that starts moving and transforms the legal imperative into one about which the society is indeed aware and that the ego of each member of the society wants to achieve. For this desideratum to be put into practice, a thorough study of causality report in its quality of condition of juridical responsibility is necessary to be done and also the usage of the solutions that have already been found to resolve the existing problems.*

This problem of causality relation in its quality of condition of juridical responsibility draws the attention of many specialists in this domain. At the moment, the highest number of scientific publications in this domain and with regards to the causality report can be found in the doctrinaire database in France. Here, but also in other European states a process popularizing the importance of causality report has began and, at the same time, new principles and laws are being searched for in order to characterize the application of theory of determinism in the process of calling the perpetrators of illicit facts to account, all these based on a common purpose that is the necessity to have a correct and impartial justice.

Considerații generale

Dreptul ca fenomen social are finalități complexe la nivel macro și micro-social referitoare la asigurarea coerenței, funcționalității și autoreglării sistemului social, în soluționarea conflictelor relațiilor interumane, în apărarea și promovarea valorilor sociale, a drepturilor și libertăților fundamentale ale omului. În acest sens, normele juridice orientează, stimulează, influențează și determină comportamente umane, intervenția sa normativă specifică, de natură imperativă, fiind asigurată la nevoie prin forța de constrângere a statului¹.

Instituție fundamentală a dreptului, răspunderea juridică este definită ca un raport juridic de constrângere al cărui obiect specific constă în sancțiunea juridică². După un alt punct de vedere, răspunderea juridică reprezintă situația derivată dintr-un raport juridic anterior, reprezentând un nou raport juridic ce își găsește izvorul într-o faptă ilicită³. În perioada interbelică, acest raport era considerat similar unei novații, constând în transformarea unei obligații preexistente într-o altă obligație⁴.

Putem afirma așadar că răspunderea juridică este acea formă a răspunderii sociale stabilită de stat în urma încălcării normelor de drept printr-un fapt ilicit și care determină suportarea consecințelor corespunzătoare de către cel vinovat, inclusiv prin utilizarea forței de constrângere a statului în scopul restabilirii ordinii de drept astfel lezate.

Trăsăturile caracteristice ale răspunderii juridice sunt:

- răspunderea juridică este o formă a răspunderii sociale;

¹ Ceterchi, Ioan, Craiovan, Ion, *Introducere în teoria generală a dreptului*, București, Editura All, 1998.

² Popa, N., *Teoria generală a dreptului*, București, Editura Actami, 1992, p. 238, Popescu, S., *Teoria generală a dreptului*, București, Editura Lumina Lex, 2000, pp. 305-306, Craiovan, I., *Teoria generală a dreptului*, București, Editura Olimp, 1998, p. 283.

³ Ciobanu, D., *Introducere în studiul dreptului*, Universitatea Ecologică, Facultatea de Drept, București, 1990, p. 255.

⁴ Djuvara, M., *Teoria generală a dreptului (Enciclopedie Juridică)*, vol. II, București, Editura Socec, 1930, p. 173.

- presupune existența unui raport juridic anterior în a cărui derulare intervine la un moment dat o atitudine constând în nerespectarea drepturilor și obligațiilor ce intră în conținutul său - o faptă ilicită;
- este, la rândul său, un raport juridic care implică atât drepturi cât și obligații corelative;
- este un raport juridic de constrângere;
- obiectul specific al raportului juridic de răspundere îl constituie sancțiunea juridică, respectiv urmarea nefavorabilă care survine în condițiile nerespectării normelor juridice.

Determinism și cauzalitate – categorii filosofice cu aplicație în domeniul dreptului.

Fenomenul numit cauzalitate este omniprezent. Nu există acțiune ce nu ar genera efecte și nici efecte apărute din hazard. Nu există fenomen care să apară din nimic⁵.

Tot ceea ce se întâmplă în jurul nostru nu reprezintă decât manifestarea sau realizarea practică a determinismului. Toate procesele și fenomenele din realitatea obiectivă se datorează unor cauze, reprezintă efectul acțiunii acestora, iar efectele, la rândul lor, constituie cauza pentru apariția, dezvoltarea și dispariția altor fenomene⁶.

Putem afirma că, în primul rând, cauzalitatea reprezintă o categorie filosofică, prin care se pot prevedea diferite fenomene și consecințele lor.

Toate relațiile sociale sunt determinate de șiruri de acțiuni sau inacțiuni ce se preced. Această precedare nu poate fi întâmplătoare, ele având oricum o cauză sau o acțiune care le determină apariția. Faptul că între două acțiuni nu există vreo legătură nu semnifică nicidecum inexistența unei legături cu alte acțiuni conform teoriei determinismului, acest lucru este categoric. În acest sens, nici juridicitatea nu este exclusă din cercul de fenomene legate de cauzalitate sau determinism. Este așadar o problemă ce ține de filozofie (de filosofia „prima”, cum considera Aristotel), căci nimeni altcineva nu poate privi cauzalitatea în universalitatea ei. Nici un savant, în limitele științei lui, nu o poate particulariza în afara înțeleșului ei universal⁷.

În drept, instituția răspunderii juridice este reprezentativă în sensul inerenței fenomenului cauzalității pentru juridicitate. Atunci când există o faptă săvârșită, dacă ea este considerată a fi ilicită, subiectul este sau poate fi tras la răspundere (în funcție de ramura de drept a cărei normă se încalcă) dacă se stabilește legătura de cauzalitate dintre faptă și consecințele social periculoase⁸.

Prezumția de autoritate a lucrului judecat a hotărârii judecătorești, stabilită prin lege, impune că, definitivă și irevocabilă, o hotărâre judecătorească are valoare de adevăr juridic absolut, că autorii ei știu cauza pe care au fixat-o anume în acest fel. Dacă această prezumție n-ar exista, atunci, în opinia lui Mihai Gheorghe, o hotărâre judecătorească ar trebui să aibă valoare de adevăr fie demonstrat prin calcule, fie rezultat dintr-o inducție completă; în ambele cazuri, însă, s-ar bucura de autoritatea adevărului teoretic nu și practic⁹.

În literatura de specialitate s-au făcut afirmații de genul: „în drept, legătura de cauzalitate se înfățișează ca un raport între acțiunea voluntară ilicită și rezultatul acesteia”. Acest lucru însă, nu se referă la cauzalitatea regăsită pe tot terenul dreptului, ci anume la ceea ce se înțelege expres prin cauzalitate în cadrul instituției răspunderii juridice.

În drept se poate vorbi despre cauzalitate până în momentul încălcării normei juridice, fiind vorba despre factorii de orice natură care stau la baza deciziei subiectului de a acționa contrar prevederilor legale. Mai mult, atunci când nu există o decizie, acțiunea sau inacțiunea subiectului fiind de natură involuntară, cauzalitatea își găsește loc în conexiunea dintre fenomenele ce au contribuit la încălcarea normei juridice și efectele acestei încălcări sau potențialele efecte; ea nu angajează răspunderea juridică.

⁵ Edwards, P., *The Encyclopedia of Philosophy*, vol. I, New York: Macmillan Publishing Co, Inc & The Free Press, 1967, p. 600.

⁶ Costin, N. Mircea, *Răspunderea juridică în dreptul Republicii Socialiste România*, Cluj, Editura Dacia, 1974, p. 220.

⁷ Gheorghe, Mihai, *Fundamentele dreptului. Teoria răspunderii juridice*, Vol. V., București, Editura C. H. Beck, 2006, p. 224.

⁸ Brandley, F. H., *The vulgar Notion of Responsibility in connection with the Theories of Free Will and Necessity. Freedom and Responsibility in Philosophy and Law*, California: Stanford University Press, 1961, p. 12.

⁹ Gheorghe, Mihai, *op. cit.*, p. 225.

Se poate spune că există o legătură de cauzalitate și între fapta ilicită și prevederile legale, care „se realizează doar în planul reprezentărilor de natură intelectuală”. Aici se pune în lumină diferența dintre legitatea științifică și regula consfințită juridic. În opinia lui J. L. Bergel, efectul juridic ce trebuie suportat de autorul faptei nu întotdeauna survine ca urmare a faptei ilicite, spre exemplu, în cazul în care autorul faptei nu poate fi găsit, se poate constata componența de faptă ilicită, inclusiv raportul de cauzalitate dintre faptă și efectul factologic al faptei (prejudiciul), dar legătura de cauzalitate dintre faptă și efectele juridice asupra autorului faptei determină răspunderea juridică, însă ele nu pot fi transpuse în practică. Astfel, în opinia aceluiași autor, fapta în sine nu produce efecte juridice complete. Pentru aceasta este „necesară existența normei juridice care consfințește legătura cauzală dintre o faptă anume și efectele juridice asupra autorului acesteia și care apare în ipostaza unui mare silogism în cazul dat; în plus este necesară determinarea regulilor de aplicare a normelor sau procedura concretă pe care se va întemeia aplicarea normei, și anume: a efectului prevăzut de norme asupra făptașului, reguli determinate de un organ concret al puterii”. În consecință, J. L. Bergel identifică două posibile dificultăți în legătura cu procedura de determinare a premiselor: în primul rând este obligatorie constatarea situației de facto, după care urmează raportarea acesteia la normele juridice pentru a-i conferi o conceptualizare juridică, lucru care își găsește reflectarea în aplicarea instituției răspunderii juridice.

În opinia lui Gheorghe Mihai „rolul relației de cauzalitate constă în generarea necesară, lucru greu de explicat și care îl determină pe Von Wright să observe că la David Hume cauzarea a devenit într-un fel, copilul problemă al epistemologiei și al filosofiei științei.”

Condițiile răspunderii juridice sunt:

- o conduită sau o faptă ilicită;
- un rezultat dăunător al acestei conduite care poate fi exprimat printr-un prejudiciu material sau prin vătămarea sănătății și a integrității corporale¹⁰;
- un raport de cauzalitate între fapta ilicită și prejudiciul produs;
- fapta să fie săvârșită cu vinovăție;
- să nu existe împrejurări sau cauze care ar exclude caracterul ilicit al faptei sau ar înlătura răspunderea juridică¹¹.

De subliniat că prejudiciul poate fi și de natură morală sau se pot crea și situații de pericol social.

Unii autori realizează o grupare a condițiilor răspunderii juridice și le indică pe următoarele: a) conduita ilicită a făptuitorului și inexistența unor cauze care să înlătore răspunderea sau caracterul ilicit al faptei; b) rezultatul păgubitor produs; c) legătura de cauzalitate între conduita ilicită și rezultatul produs; d) vinovăția autorului faptei ilicite¹².

Există însă și autori care adaugă la condițiile enumerate mai sus pe autorul faptei și capacitatea juridică a acestuia, însă în opinia lui Carmen Popa, aceste condiții sunt „superflue față de cele de bază și rezultă implicit din ele”.

O altă abordare a condițiilor răspunderii juridice este prezentată de autorii Ion și Maria Corbeanu. Aceștia le divid în două categorii de bază: obiective și subiective, în prima categorie intrând fapta ilicită, legătura de cauzalitate dintre fapta ilicită și rezultatul produs, iar în cea de a doua, regăsim vinovăția¹³. De aceeași părere este și Sofia Popescu, mai mult, dânsa considerându-le pozitive. Există însă și autori care susțin și existența unei condiții negative și anume, inexistența unor împrejurări care exclud răspunderea juridică¹⁴.

Cauzalitatea juridică este în mod cert parte componentă a cauzalității sociale, substratul ei acțional fiind cel societal cu toate consecințele ce decurg de aici. Astfel, rolul de cauză îl are un fapt juridic, un fapt social care cade sub incidența reglementărilor legii, iar raportul de cauzalitate apare ca un raport între acțiunea/ inacțiunea unui subiect de drept și rezultatul acestei acțiuni sau inacțiuni.

¹⁰ Ceterchi, Ioan, Craiovan, Ion, *Introducere în teoria generală a dreptului*, București, Editura All, p. 154.

¹¹ Vonica, Romul Petru, *Introducere generală în drept*, București, Lumina Lex, 2000, p. 599.

¹² Popa, Carmen, *Teoria generală a dreptului*, București, Lumina Lex, 2000, p. 320.

¹³ Corbeanu, Ion, Corbeanu, Maria, *Teoria generală a dreptului*, București, Editura Lumina Lex, 2002, p. 260.

¹⁴ Ceterchi, Ioan, Momcilo, Luburici, *Teoria generală a statului și a dreptului*, Tipografia Universității din București, 1989, p. 450.

În ceea ce privește răspunderea juridică, cauza este atitudinea voluntară și conștientă a omului tradusă în conduita lui antisocială având ca efect starea de pericol sau amenințarea produsă prin atingerea, lezarea sau vătămarea unor relații sociale promovate și apărute prin normele de drept în vigoare¹⁵. Între fapta ilicită și prejudiciu raportul „de la condiția necesară și suficientă consacrată de legislația în vigoare, și consecința ei legală necesară și suficientă”, numit raport de cauzalitate, reprezintă o componentă a fondării răspunderii juridice¹⁶.

În ceea ce privește raportul vinovăție - legătura causală în calitatea lor de condiții ce împreună cu altele declanșează răspunderea juridică, lipsa de vinovăție înseamnă lipsa raportului causal sau invers - lipsa raportului causal eliberează persoana de răspundere juridică pentru fapta avută inițial în vedere, deci să o declare nevinovată în survenirea consecințelor social periculoase sau să o tragă la răspundere pentru o alta faptă (individualizarea răspunderii). De aici, și legătura dintre cele două condiții ale răspunderii juridice: dacă nu există raport causal între fapta comisă și rezultatul social periculos survenit, persoana nu va fi considerată vinovată în fața legii. Această afirmație trebuie înțeleasă corect, întrucât nu avem în vedere faptul că dacă nu survine rezultatul cel mai periculos reglementat de lege, atunci persoana nu va răspunde, dimpotrivă, ci ne referim la orice rezultat pentru care legea pedepsește, chiar și cu sancțiuni minore. Odată ce sancțiunea se aplică automat, aceasta înseamnă răspundere juridică, de aceea dacă totuși un rezultat periculos survine, persoana va răspunde pentru acea fapta ilicită care este recunoscută de lege în comportamentul său. De aceea, ea va fi considerată vinovată anume pentru fapta recunoscută de lege ca fiind ilicită și fiind condamnată. Deci, în aceste cazuri nu este exclusă vinovăția și nici legătura de cauzalitate, dimpotrivă, ele, ambele, sunt prezente.

Totuși, atunci când există un rezultat social periculos, dar nu există un raport de cauzalitate ordinar între faptă și consecințele social periculoase (de exemplu, în procesul unul joc X îl lovește în gluma foarte ușor pe Z, la care Z moare pe loc, acest lucru datorându-se unor probleme de sănătate de care suferea Z și de care nu știa X), raportul de cauzalitate dobândește noi dimensiuni. Deci aici vinovăția este invers proporțională cu raportul de cauzalitate, adică deși el există și este cât se poate de evident, totuși este o excepție de care va beneficia persoana X. În atare caz, nici despre cauzalitate fortuită nu se poate vorbi, pentru că oricine l-ar fi lovit pe Z, s-ar fi întâmplat același lucru în virtutea bolii de care acesta suferea. Deși din punctul de vedere al lui X, cauzalitatea e fortuită, întrucât acesta nu și-a dorit și nici nu ar fi putut admite sau prevedea generarea acestui efect de către acțiunea sa – cauza.

Altă condiție ce declanșează răspunderea juridică, o constituie lipsa de condiții ce exclud răspunderea juridică. În cazul raportării acesteia din urma la legătura de cauzalitate, lucrurile sunt evidente: chiar și existența raportului causal dintre faptă și consecințele social periculoase tot nu poate duce la sancționarea făptuitorului în virtutea existenței a cel puțin unei condiții prevăzute de lege care exclude răspunderea juridică. Dar aceasta nicidecum nu eclipsează sau diminuează rolul raportului causal dintre faptă și rezultate, întrucât pentru luarea în considerare a existenței unei condiții ce exclude răspunderea juridică la comiterea faptei ilicite - unicul temei de tragere la răspundere juridică – trebuie să se constate mai întâi componenta faptei ilicite, inclusiv raportul de cauzalitate.

Concluzii

De-a lungul istoriei instituției răspunderii juridice, raportului de cauzalitate i s-au conferit diverse valori. În antichitate, ținând seama de practicile existente în procesul judiciar, nu se acorda atenția cuvenită raportului causal, ulterior experiența dovedind importanța acestuia și relevanța pentru un sistem de drept în care domnește respectul legii. Astăzi raportul de cauzalitate în procesul de aplicare a răspunderii juridice deține unul dintre rolurile determinante ale acesteia.

Pentru ca răspunderea să se declanșeze și un subiect să poată fi tras la răspundere pentru săvârșirea cu vinovăție a unei fapte antisociale, este necesar ca rezultatul ilicit să fie consecința nemijlocită a acțiunii sale (acțiunea sa să fie cauza producerii efectului păgubitor pentru ordinea de drept)¹⁷.

¹⁵ Gheorghe, Mihai, *op. cit.*, p. 292.

¹⁶ *Idem.*

¹⁷ Popa, N., Eremia, M., Cristea, C., *Teoria generală a dreptului*, București, Editura All Beck, 205, p. 293.

Răspunderea juridică se naște numai atunci când efectul dăunător este rezultatul necesar al acțiunii insului, când decurge logic din acesta. Înlănțuirea întâmplătoare de evenimente, cu alte cuvinte, producerea unor consecințe care, deși negative sub aspect social și juridic, sunt exterioare în raport cu voința subiectului și acțiunea acestuia, nu creează o legătură causală reală între conduită și faptele produse. Acestea din urmă se situează în afara cauzalității juridice și nu angajează răspunderea juridică.

Atunci când rezultatul dăunător nu s-a produs –dar el a existat ca posibilitate derivând din conduita negativă a insului și generând pericol social - pentru că prin jocul condițiilor exterioare voinței subiectului s-a blocat producerea consecințelor, răspunderea juridică nu este anulată. Faptul ilicit fără rezultat vătămător sau păgubitor, care pune însă în pericol o relație (valoare) socială, se numește tentativă (Codul penal precizează că tentativa reprezintă punerea în executare a hotărârii de a săvârși infracțiunea, executare care a fost întreruptă sau nu si-a produs efectul)¹⁸.

Bibliografie:

1. Brandley, F. H., *The vulgar Notion of Responsibility in connection with the Theories of*
2. *Free Will and Necessity. Freedom and Responsibility in Philosophy and Law*, California: Stenford University Press, 1961;
3. Ceterchi, Ioan, Craiovan, Ion, *Introducere în teoria generală a dreptului*, București, Editura All;
4. Corbeanu, Ion, Corbeanu, Maria, *Teoria generală a dreptului*, București, Editura Lumina Lex, 2002;
5. Ciobanu, D., *Introducere în studiul dreptului*, Universitatea Ecologică, Facultatea de Drept, București, 1990;
6. Ceterchi, Ioan, Momcilo, Luburici, *Teoria generală a statului și a dreptului*, Tipografia Universității din București, 1989;
7. Djuvara, M., *Teoria generală a dreptului (Enciclopedie Juridică)*, vol. II, București, Editura Socec, 1930;
8. Edwards, P., *The Encyclopedia of Philosophy*, vol. I, New York: Macmillan Publishing Co, Inc& The Free Press, 1967;
9. Gheorghe, Mihai, *Fundamentele dreptului. Teoria răspunderii juridice*, Vol. V., București: Editura C. H. Beck, 2006;
10. Humă, Ioan, *Teoria generală a dreptului*, Galați, Editura Fundației Academice Danubius, 2000;
11. Costin, N. Mircea, *Răspunderea juridică în dreptul Republicii Socialiste România*, Cluj, Ed. Dacia, 1974;
12. Popa, N., *Teoria generală a dreptului*, București, Editura Actami, 1992;
13. Popescu, S., *Teoria generală a dreptului*, București, Editura Lumina Lex, 2000;
14. Popa, N., Eremia, M. C., Cristea, S., *Teoria generală a dreptului*, București, Editura All Beck, 2005;
15. Popa, Carmen, *Teoria generală a dreptului*, București, Lumina Lex, 2000;
16. Vonica, R. P., *Introducere generală în drept*, București, Lumina Lex, 2000.

---

¹⁸ Humă, Ioan *Teoria generală a dreptului*, Galați, Editura Fundației Academice Danubius, 2000.